

УДК [378.091.212:78.071]:00534.2

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-517-520

ШВЕЦЬ Ірина –

народна артистка України,
професор кафедри вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3803-9683>
e-mail: Shurikira@ukr.net

ТЕАТРАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ АРТИСТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦТВА: СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ

Автор статті досліджує театральні педагогічні новітні технології як інструмент формування артистичних умінь майбутнього вчителя мистецтва та аналізує результати, що підтверджують ефективність інтеграції театральних технологій в мистецьку освіту. Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових теоретичних (аналіз наукової літератури, категоріальний аналіз) та емпіричних (аналіз результатів навчальної діяльності, педагогічне спостереження, оцінка продуктів інтелектуально-творчої діяльності) методів дослідження. Наукова новизна полягає в тому, що, використовуючи метод аналізу наукової літератури та результати емпіричного дослідження, здійснено спробу наукового осмислення ефективності дії сучасних театральних педагогічних технологій як інструменту формування артистичних умінь майбутнього вчителя мистецтва та розглянуті ключові напрямки впровадження інноваційних методів і технологій у систему комплексної підготовки майбутнього фахівця. З'ясовано, що новітні театральні педагогічні технології є необхідним і важливим компонентом в системі фахової підготовки вчителя мистецтва. Аналіз сучасної практики використання проєктного навчання, онлайн-платформ, мультимедіа, сучасних методів навчання дає підстави стверджувати, що інновації здатні суттєво підвищити ефективність навчання, зацікавленість здобувачів та якість їхніх професійних умінь. Проєктні методи дають можливість навчатися через власну творчість і командну діяльність; цифрові платформи усувають бар'єри відстані і дозволяють продовжувати навчання за будь-яких умов; мультимедійні ресурси є дієвими засобами навчання. Разом з тим, впроваджуючи інновації в навчальні дисципліни, важливо знаходити баланс із традиційними підходами. Автор вважає оптимальною таку модель навчання, за якої сучасні театральні педагогічні технології доповнюють і збагачують класичну методику, вдосконалюють мистецьку освіту, проте мають чіткі межі застосування. Автор доходить висновку, що, новітні театральні педагогічні технології сприяють переходу на якісно новий рівень навчання, підготовки здобувачів до сучасних умов професійної діяльності, формуванню артистичних умінь та розкриттю творчого потенціалу майбутнього вчителя мистецтва повною мірою.

Ключові слова: театральні педагогічні технології, артистичні уміння, мистецька освіта.

SHVETS Iryna –

People's Artist of Ukraine,
Professor of the Department of Vocal and Choral Training, Theory
and Methods of Music Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3803-9683>
e-mail: Shurikira@ukr.net

THEATRE-PEDAGOGICAL NEW TECHNOLOGIES AS A TOOL FOR FORMING THE ARTISTIC SKILLS OF A FUTURE ART TEACHER: A MODERN APPROACH TO CREATIVE DEVELOPMENT

The author of the article investigates the latest theatrical and pedagogical technologies as a tool for forming the artistic skills of a future art teacher and analyzes the results that confirm the effectiveness of integrating theatrical technologies into art education. The research methodology is based on a combination of general scientific theoretical (analysis of scientific literature, categorical analysis) and empirical (analysis of the results of educational activities, pedagogical observation, evaluation of the products of intellectual and creative activity) research methods. The scientific novelty lies in the fact that, using the method of analyzing scientific literature and the results of empirical research, an attempt has been made to scientifically understand the effectiveness of the action of modern theatrical and pedagogical technologies as a tool for forming the artistic skills of a future art teacher and the key areas of implementing innovative methods and technologies into the system of comprehensive training of a future specialist have been considered. It has been found that the latest theatrical and pedagogical technologies are a necessary and important component in the system of professional training of an art teacher. Analysis of the modern practice of using project-based learning, online platforms, multimedia, and modern teaching methods gives grounds to assert that innovations can significantly increase the effectiveness of learning, the interest of applicants, and the quality of their professional skills. Project methods provide an opportunity to learn through one's own creativity and team work; digital platforms eliminate the barriers of distance and allow continuing education under any conditions; multimedia resources are effective means of learning. At the same time, when introducing innovations into academic disciplines, it is important to find a balance with traditional approaches. The author considers the optimal model of learning in which modern theatrical and pedagogical technologies complement and enrich classical methods, improve artistic education, but have clear limits of application. The author concludes that the latest theatrical and pedagogical technologies contribute to the transition to a qualitatively new level of education, the preparation of applicants for modern conditions of professional activity, the formation of artistic skills and the full disclosure of the creative potential of the future art teacher.

Key words: theatrical and pedagogical technologies, artistic skills, art education.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна освіта переживає глибоку трансформацію, зумовлену як соціальними змі-

нами, так і розвитком технологій. В наш час система мистецької освіти ставить перед майбутнім учителем мистецтва завдання не лише опанувати

професійні знання та методики викладання, а й розвинути високий рівень артистичності, необхідний для творчого самовираження та педагогічного впливу.

Однак, на практиці чимало вчителів стикаються з труднощами реалізації цієї вимоги. Освітня система у традиційному вигляді часто концентрується на академічній стороні фахової підготовки – знаннях з музичної теорії, історії мистецтв, володінні інструментом. При цьому такі важливі аспекти, як артистизм, сценічна виразність, уміння створювати емоційно-насичене спілкування, залишаються на периферії педагогічної підготовки. В результаті педагог, маючи високий рівень музичної компетенції, може відчувати труднощі в процесі спілкування з класом, що викликає негативні наслідки: уроки стають здебільше формальними, позбавленими натхнення та емоційної залученості аудиторії.

Тут постає проблема: як сформувані у майбутнього вчителя мистецтва артистичні вміння, що дозволяють не лише транслювати знання, а й будувати урок як живу, творчу дію? Як навчити його бути водночас актором і режисером, здатним здійснювати вплив на аудиторію засобами художньої виразності? Розв'язання цього завдання передбачає пошук та впровадження таких педагогічних інструментів, які б дозволили органічно поєднати педагогічну та театральну сфери, зробити процес навчання яскравішим, емоційно насиченим та відповідним сучасним вимогам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В педагогіці окреслено самостійний напрямок, орієнтований на використання засобів театрального мистецтва та ідей театральної педагогіки у фаховій підготовці вчителя. Дослідники, педагоги минулих поколінь і сучасні науковці звертаються до мистецтва театру, як до ефективного засобу впливу на розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця і його професійне становлення.

Основи розуміння педагогічної технології і техніки, що є складниками педагогічної майстерності, закладені в педагогічній спадщині А. Макаренка. Видатний педагог відмічав схожість акторської і педагогічної професії. У роботі «Мета виховання» одним з основних методів, що «надасть можливість кожній окремій особистості розвивати свої особливості, зберігати свою індивідуальність» він вважав гру: «Педагог не може не грати ... Але не можна грати лише сценічно, зовнішньо. Є якийсь привидний пасок, який має поєднувати з цією грою вашу прекрасну особистість. Це не мертва гра, техніка, а справжнє відображення тих процесів, які є у нашій душі» [4, с. 55]. Педагогічні принципи німецького композитора й педагога Карла Орфа спрямовані на комплексний розвиток дитини [6]. Вони передбачають виконання педагогом одразу декількох функцій: виконавських, акторських, режисерських у різноманітних формах роботи з учнями. Педагог вважав вчителя музики «універсальним артистом», здатним до імпровізації, до художньо-образного втілення ідеї, уміння створювати творчу атмосферу. Фундаментальні наукові праці академіка І. Зязюна містять перспективні ідеї щодо активного

використання засобів театрального мистецтва і компонентів театральної педагогіки в процесі формування педагогічної артистизму вчителя і розвитку творчої індивідуальності.

Широке коло питань щодо формування педагогічного артистизму у здобувачів вищої освіти мистецьких вузів є предметом сучасних наукових досліджень М. Білецької, М. Дергач, Г. Падалки, О. Отич, Т. Підварко, Н. Стихун, та ін.

Досвід артистичного виховання особистості у системах освіти європейських країн із залученням інноваційних технологій висвітлено в зарубіжних наукових доробках. Про актуальність проблеми інтеграції педагогічної і акторської майстерності свідчать дослідження американського письменника Девіда Аллена. Огляд різних точок зору на сутність поняття «педагогічний артистизм» містять публікації Д. О'Донохью, Л. Коуркоуліса, У. Міллера. Роль інноваційних технологій які забезпечують вищий рівень ефективності навчально-виховного процесу розглянуто в працях А. Алвеса, А. Кардамона, М. Ногейра, С. Шонмана.

Вітчизняні педагоги-науковці та зарубіжні дослідники, досліджуючи проблему формування артистичних умінь вчителя засобами театральнопедagogічних технологій, сходяться у двох основних тезах:

– артистизм – не «доповнення», а структура компетентності педагога. Він формується через перформативні та втілені (тілесні) практики, де тіло, голос, рух та імпровізація є інструментами педагогічної дії [5, с. 13; 7, с. 14-15];

– театральнопедagogічні технології забезпечують відчутні результати: вони сприяють розвитку виконавчої виразності, артистичної майстерності, зниженню рівня тривожності та формуванню соціальних навичок учнів; водночас ці результати опосередковано підсилюють педагогічну «сценічну присутність» [8, с. 41].

Мета статті – розкрити потенціал театральнопедagogічних технологій як інструменту формування артистичних умінь майбутнього вчителя мистецтва і позначити сучасні підходи до їх застосування в освітній мистецькій практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні педагогічні практики демонструють широке розмаїття форм та технологій, що інтегруються у підготовку майбутніх вчителів мистецтва. З оглядом на те, що педагогічну майстерність часто ототожнюють з театром одного актора, саме формування артистизму майбутнього вчителя мистецтва є важливим напрямом його фахової підготовки, спрямованої на розкриття творчих здібностей.

Категорія «артистизм» у лінгвістичному й педагогічному дискурсах інтерпретується як феномен високого рівня професійної майстерності та творчої віртуозності. У «Великому тлумачному словнику (ВТС) сучасної української мови» це поняття визначається через акценти на «віртуозність» та «високу майстерність» [2]. Артистичні вміння в педагогічній діяльності майбутнього вчителя мистецтва представляють собою комплекс професійно-особистісних якостей, пов'язаних з володінням виразними засобами, вмінням транс-

лювати емоційно-художній досвід і залучати учнів до творчої діяльності.

Зязюн І. А. виокремлює кілька ключових компонентів артистичності, необхідних для здійснення мистецько-педагогічної практики [3, с. 37-47]:

– емоційно-виразний компонент – здатність передавати емоційні стани через музику, міміку, жести та інтонацію;

– комунікативний компонент – вміння встановлювати контакти з аудиторією, керувати увагою і підтримувати творчу атмосферу;

– інтерпретаційний компонент – навички художньої інтерпретації музичних творів, вміння донести їх зміст до слухача;

– творчо-імпровізаційний компонент – здатність до експромту, адаптації до різних ситуацій;

– сценічний компонент – володіння тілесною пластикою, голосом, навичками сценічного самовираження.

На думку педагогів-науковців І. Швець та Л. Василевської-Скупі, процес формування педагогічного артистизму вчителя мистецтв повинен здійснюватись «в комплексі з формуванням світогляду, етичних принципів, театральної і музичної культури, уяви, фантазії, інтуїції, організаторських здібностей, розуміння дитячої психології» [1, с. 54].

Однак, педагогічний досвід і практичні спостереження засвідчують, що навіть високий рівень педагогічної та методичної підготовки не завжди забезпечує яскраве втілення творчого задуму. Брак пластичної свободи, психофізична скучність, або, навпаки, надмірна активність нерідко знижують виразність педагогічної дії. Ми вважаємо, що подібні недоліки є наслідком недостатнього використання технологій театральної педагогіки в системі професійної підготовки вчителя мистецтва. Разом з тим, театально-педагогічні новітні технології виступають найпродуктивнішим інструментом в освітньому процесі. Їхня цінність полягає в тому, що вони інтегрують елементи акторської майстерності, режисури, психології та педагогіки, формуючи у майбутнього педагога вміння будувати освітній процес як художню дію.

Усвідомлюючи важливість пошуку нових педагогічних засобів для підвищення ефективності навчання, на кафедрі вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського впроваджена дисципліна «Основи акторської майстерності», спрямована на формування артистичних умінь: виразності мови і жести, пластики тіла, здатності до імпровізації та управління емоційною атмосферою. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи акторської майстерності» є: вивчення специфіки акторської творчості в театрі і на естраді, засвоєння основних законів музичної, естрадної і театральної драматургії, оволодіння технікою сценічної гри і основними принципами її застосування, розвиток умінь та навичок пластичної майстерності. В процесі навчання активно використовується сучасна інноваційна методика поєднання різноманітних акторських систем побудови сценічної

дії: «Метод» Лі Страсберга, зосереджений на удосконаленні внутрішньої психологічної техніки; принцип психологічного реалізму в дії, закладений в основу системи К. Станіславського; система «образного перетворення» Леся Курбаса; метод фізичної дії Єжи Гротовського. Використання інноваційної методики поєднання різноманітних акторських систем побудови сценічної дії на заняттях з «Основ акторської майстерності» дозволяє здобувачам глибоко розуміти внутрішню сутність персонажа, його мету і мотивації; органічно використовувати свої фізичні та психічні дані для створення художнього образу та ефективно взаємодіяти з партнерами на сцені.

Використання мультимедійних технологій надає викладачам нові інструменти для урізноманітнення навчального процесу. Відео є одним з найефективніших засобів, які можна використовувати під час лекційних та практичних занять. Перегляд запису культових театральних вистав, концертів, опер, відеоуроків допомагає здобувачам аналізувати роботу професіоналів та переймати найкращі сценічні практики. Викладач має можливість продемонструвати на екрані різні техніки акторської гри або режисерські прийоми (паузи і темпоритм у грі видатних акторів, мову тіла у театрі, прийоми комунікації з глядачем тощо). Мультимедійні технології здатні створити «ефект присутності», що забезпечує візуалізацію творів. Це, в свою чергу, покращує процес сприймання здобувачами драматургічних творів, опер, оперет, мюзиклів тощо. Використання інтерактивного методу «case study» в обговоренні переглянутого відео дозволяє студентам побачити теорію в дії і критично оцінити нюанси виконавської майстерності. Одночасно це розвиває уміння рефлексувати – в процесі обговорення студенти вчаться помічати деталі: емоційні реакції, жести, роботу з партнером, – і робити висновки для власної творчості.

Також під час завдань для самостійної роботи здобувачів широко застосовується сучасний метод селф-тіпінгу (selftaping) – власного запису поетичних, музичних творів, сценічних етюдів. У сучасній мистецькій індустрії кастинг, прослуховування або творчі конкурси все частіше відбуваються у форматі online, коли учасникам потрібно надсилати записи своїх творчих робіт. Тому опанування техніки selftaping стало невід'ємною частиною практичної підготовки студентів: вони вчаться налаштовувати світло, звук, фон, правильно кадруватися і «артистично подавати себе» на камеру. Засвоєння цих умінь у навчанні допомагає вміло і якісно підготувати творчий матеріал.

В процесі навчання набули широкого використання ідеї проєктного навчання. Проєктно-орієнтоване навчання передбачає опанування матеріалом шляхом активної роботи над творчими проєктами. В контексті дисципліни «Основи акторської майстерності» це означає самостійне створення здобувачами музично-літературних композицій, театралізованих тематичних концертів, сценічних етюдів тощо. Така форма роботи дозволяє працювати над творчим проєктом від ідеї

до сценічного втілення. Студенти мають можливість обрати один з видів художньо-творчого проєкту: груповий музично-сценічний проєкт із залученням оркестру, вокального ансамблю, хору, хореографічного колективу; індивідуальний виконавський проєкт (сольний концерт, моновистава); мистецький проєкт інтегративного типу (підготовка музично-виховного заходу, що містить підбір та опрацювання відповідної літератури, музичне оформлення заходу, пошук аудіовізуального ряду, розробка конферансу підготовка до захисту і презентації проєкту).

Даний метод сприяє розвитку творчого потенціалу майбутніх вчителів мистецтва, адже в процесі роботи над проєктом вони прагнуть знайти нестандартне рішення, генерують креативні ідеї, розвивають артистичні і режисерські здібності.

Разом з тим, застосовуються інноваційні театралізовані форми проведення підсумкових занять з «Основ акторської майстерності». Конкурс з акторської майстерності – своєрідне творче змагання на краще виконання вправ акторського тренінгу, етюдів, пластичних композицій, уривків з поетичних або прозових творів, сцен з драматургічних творів. Система конкурсу дозволяє його учасникам проявити свій творчий потенціал, усвідомити власний рівень професійного розвитку: розкрити артистичні здібності, виявити фахові знання, уміння і навички в області акторської техніки.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок напреду. Театрально-педагогічні новітні технології в системі фахової підготовки вчителя мистецтва є важливим інструментом формування педагогічного артистизму. Вони доповнюють і збагачують класичну методику, вдосконалюють мистецьку освіту. Досвід впровадження театрально-педагогічних інновацій у процес підготовки вчителя мистецтв демонструє ефективне формування артистичної компетентності майбутнього фахівця, що дозволяє поєднати художню, педагогічну та комунікативну складові його професійної діяльності. Подальше дослідження зазначеної проблеми передбачає глибоке осмислення використання таких інновацій у фаховій підготовці вчителя мистецтва і напрацювання нових стандартів навчання, в яких баланс традиційної школи і сучасних технологій створить оптимальний результат.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Василевська-Скупа Л. П., Кравцова Н. Є., Швець І. Б. Міждисциплінарна інтеграція як важливий чинник професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. 2023. Т. 29. С. 50-56.
2. Великий тлумачний словник (BTC) сучасної української мови. URL: <https://1531.slovaronline.com/Артистизм> (дата звернення: 03.10.2025).
3. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн [та ін.]; ред. І. А. Зязюн; Академія педагогічної майстерності. 3-тє вид., допов. і переробл. К.: СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
4. Філософія педагогічної культури: навчально-методичний посібник / Укл.: Мартиненко Л. Б., Гончарова О. В. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. 306 с.

5. Alves A. & Nogueira M. Embodiment Consciousness in Music Performance Pedagogy. *Empirical Musicology Review*. 2024. 19 (1). P. 10-24.

6. Haselbach B., Kugler M. Orff-Schulwerk. Grundlagen 1932–2010. München. 2020. 214 S.

7. Muzyka O., Lopatiuk Y., Belinska T., Belozerskaya A., Shvets I. Modern aesthetic education and its further directions. *Linguistics and Culture Review*. 2021. 5 (S4). P. 12-21. URL: <https://doi.org/10.21744/lingure.v5nS4.1537>

8. Schonmann S. Theatre as a Medium for Children and Young People: Images and Observations. Dordrecht: Springer. 2006. 224 p.

REFERENCES

1. Vasylevska-Skupa, L. P., Kravtsova, N. Ye., Shvets, I. B. (2023). Mizhdystyplinarna intehtatsiia yak vazhlyvyi chynnyk profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva [Interdisciplinary integration as an important factor in the professional training of a future teacher of musical art]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova*. Serii 14. Teoriia i metodyka mystetskoi osvity. T. 29. S. 50-56. [in Ukrainian]
2. Velykyi tлумachnyi slovnyk (VTS) suchasnoi ukrainkoi movy [Large Explanatory Dictionary (VTS) of the Modern Ukrainian Language]. URL: <https://1531.slovaronline.com/Артистизм> [in Ukrainian]
3. Pedahohichna maisternist (2008) [Pedagogical skills]: pidruchnyk / I. A. Ziazun [ta in.]; red. I. A. Ziazun; Akademiia pedahohichnoi maisternosti. 3-tie vyd., dopov. i pererobl. K.: SPD Bohdanova A. M. 376 s. [in Ukrainian]
4. Filosofiia pedahohichnoi kultury (2018). [Philosophy of pedagogical culture]: navchalno-metodychnyi posibnyk / Ukl.: Martynenko L. B., Honcharova O. V. Uman: VPTs «Vizavi». 306 s. [in Ukrainian]
5. Alves, A. & Nogueira, M. (2024). Embodiment Consciousness in Music Performance Pedagogy. *Empirical Musicology Review*. 19 (1). S. 10-24. [in English]
6. Haselbach, B., Kugler, M. (2020). Orff-Schulwerk. Basic Texts 1932–2010. Munich. 214 p. [in German]
7. Muzyka, O., Lopatiuk, Y., Belinska T., Belozerskaya, A. & Shvets, I. (2021). Modern aesthetic education and its further directions. *Linguistics and Culture Review*. Vol. 5 (S4). S. 12-21. URL: <https://doi.org/10.21744/lingure.v5nS4.1537> [in English]
8. Schonmann, S. (2006). Theatre as a Medium for Children and Young People: Images and Observations. Dordrecht: Springer. 224 p. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШВЕЦЬ Ірина – народна артистка України, професор кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: театрально-педагогічні новітні технології як інструмент формування артистичних умінь майбутнього вчителя мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHVETS Iryna – People's Artist of Ukraine, Professor of the Department of Vocal and Choral Training, Theory and Methods of Music Education Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.

Scientific interests: The latest theatrical and pedagogical technologies as a tool for forming the artistic skills of a future art teacher.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку 30.08.2025 р.